

БОДАК Валентина – доктор філософських наук, професор кафедри філософії імені професора Валерія Григоровича Скотного, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 24, вул. Івана Франка, м. Дрогобич, Львівська обл., Україна, індекс 82100 (bodakvalentyna@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0208-5282>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.spec.1>

Бібліографічний опис статті: Бодак, В. (2022). Методологічна основа євроінтеграції як стратегії розвитку вищої освіти в Україні. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*, Спецвипуск, 13–23, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.spec.1>

МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ЯК СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. *Метою статті є виявлення та обґрунтування методологічної основи сучасних євроінтеграційних процесів, які визначають стратегію розвитку вищої освіти в Україні. Методологія.* Продуктивним є застосування цивілізаційного підходу, методів історико-філософського аналізу, що дало можливість проаналізувати проблему розвитку вищої освіти як форми суспільної свідомості на початку ХХІ ст., з'ясувати стратегічні особливості євроінтеграційних процесів у вищій школі України. **Наукова новизна.** У статті розглянуто засадничі положення стратегії розвитку вищої освіти України, що визначає євроінтеграцію як пріоритетну мету, дає інструментарій її реалізації. Установлено, що методологічні засади стратегічно важливих концептуальних положень розвитку вищої освіти реалізуються в операційній складовій частині, зокрема в ціннісних настановах, принципах, підходах, освітніх технологіях. Ключовими серед них є принципи студентоцентризму, відкритої науки, компетентнісний підхід тощо. Для реалізації євроінтеграційних пріоритетів МОН України передбачає оновити й затвердити Дорожню карту інтеграції України до Європейського дослідницького простору

та відновлення Рамкової угоди з Європейським Союзом про наукову та технічну співпрацю. Важливою є адаптація до українських реалій принципу відкритої науки, що сприяє інтеграції української дослідницької інфраструктури до європейських дослідницьких е-інфраструктур та їх консорціумів, водночас у долученні до розбудови Європейської хмари відкритої науки, сервісного навчання тощо. **Висновки.** У сучасних складних цивілізаційних умовах в Україні і світі методологічні орієнтири вищої освіти значною мірою визначають стратегію європейської та євроатлантичної інтеграції.

Ключові слова: методологія, євроінтеграція, стратегія, вища освіта, інтернаціоналізація, студентоцентризм, компетентнісний підхід.

BODAK Valentina – Doctor of Philosophy Sciences, Professor at the Philosophy Department named after Valeriy Skotnyi, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (bodakvalentya@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0208-5282>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.spec.1>

To cite this article: Bodak, V., (2022). Metodolohichna osnova yevrointehratsii yak stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini. [The methodological basis of European integration as a strategy for the development of higher education in Ukraine]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia "Filosofia"* – Human Studies. Series of "Philosophy": a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Special issue, 13–23, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.spec.1>

THE METHODOLOGICAL BASIS OF EUROPEAN INTEGRATION AS A STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

Summary. *The purpose of the article is to identify and substantiate the methodological basis of modern European integration processes, which determine the strategy for the development of higher education in Ukraine. Methodology.* Productive is

*the application of the civilizational approach, methods of historical and philosophical analysis, which made it possible to analyze the problem of the development of higher education as a form of social consciousness at the beginning of the 21st century; to find out the strategic features of European integration processes in higher education of Ukraine. **Scientific novelty.** The article examines the basic provisions of the strategy for the development of higher education in Ukraine, which defines European integration as a priority goal and provides the tools for its implementation. It was established that the methodological foundations of strategically important conceptual provisions for the development of higher education are implemented in the operational component – in value guidelines, principles, approaches, educational technologies, etc. Key among them is the principles of student-centeredness, open science, competence approach, and others. In order to implement European integration priorities, the Ministry of Education and Science of Ukraine envisages updating and approving the Roadmap for Ukraine's integration into the European Research Area and renewing the Framework Agreement with the European Union on scientific and technical cooperation. It is important to adapt to Ukrainian realities the principle of Open Science, which contributes to the integration of Ukrainian research infrastructure into European research e-infrastructures and their consortia, at the same time in joining the development of the European Cloud of Open Science, service training, etc. **Conclusions.** In today's complex civilizational conditions in Ukraine and the world, the methodological guidelines of higher education largely determine the strategy of European and Euro-Atlantic integration.*

Key words: methodology, European integration, strategy, higher education, internationalization, student-centeredness, competence approach.

Постановка проблеми. В умовах російсько-української війни 2014–2022 років проблема європейської інтеграції як стратегічний вектор розбудови вищої освіти набула особливої актуальності не лише як сукупність об'єднаних політичних, економічних чи державницько-громадських процесів. Методологічні засади стратегічно важливих концептуальних положень розвитку вищої освіти реалізуються в операційній складовій

частині, зокрема в ціннісних настановах, принципах, підходах, освітніх технологіях. Ключовими серед них є принцип студентоцентризму, відкритої науки, компетентнісний підхід тощо. Продовжує утверджуватись культурна інтеграція, зокрема у сфері освіти. Для реалізації мети й завдань освітньої реформи в системі освіти України євроінтеграційний вектор є пріоритетним, оскільки відповідає цивілізаційним викликам сьогодення, потребам і запитам як української держави, культури, спільноти, так і окремої особистості. Таким чином, євроінтеграція в освіті – це важливий стратегічний напрям, який корелюється з поняттям «стратегія».

Вибір теми статті обумовлений необхідністю зняти суперечності між наявними проблемами та стратегічно визначеними цілями в ефективній розбудові вищої освіти, зокрема це:

- низький рівень фінансування, порушення принципу автономності закладу вищої освіти та необхідність створення умов високого рівня мотивації для досягнень і соціальної відповідальності у суб'єктів освітнього процесу;
- складнощі в дотриманні європейських стандартів якості, турботі про вразливі категорії здобувачів та потреба розбудови конкурентоспроможної вищої освіти, яка доступна різним верствам населення;
- євроінтеграційні задекларовані прагнення, принцип студентоцентризму та методико-методологічна неготовність до запозичення кращих освітніх практик, створення умов для навчання іноземців, а також навчання української молоді за кордоном.

Метою статті є виявлення та обґрунтування методологічної основи сучасних євроінтеграційних процесів, які визначають стратегію розвитку вищої освіти в Україні.

У межах сформульованої мети необхідно вирішити такі завдання: виявити сукупність принципів та підходів, які становлять методологічну основу стратегії розвитку вищої освіти в Україні та світі; визначити євроінтеграцію як провідний стратегічний напрям у розвитку української освіти; проаналізувати зміст євроінтеграційних процесів у системі освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема визначення методологічних засад у системі сучасної вищої освіти

є міжгалузевою і може бути вирішена в єдності теорії і практики на стику філософії, педагогіки, психології, культурології та інших наук. Перш за все у нашому дослідженні враховано основні положення законодавчо-правових документів з питань стратегічного розвитку освіти у вищій школі. Напередодні повномасштабного вторгнення росії на територію України (23 лютого 2022 року) КМУ ухвалив Розпорядження «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» № 286-р (опубліковано 14 квітня 2022 року), у якому визначено такі основні пріоритети системи вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства та економіки країни: продовжувати освітній процес, реформувати систему освіти відповідно до нових викликів. В Операційному плані реалізації у 2022–2024 роках Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки визначено стратегічні та операційні цілі, а також заходи їх здійснення у 2022–2024 роках. Євроінтеграційні процеси як пріоритетний напрям у системі вищої освіти, концептуальні засади реформи НУШ були предметом наукового розгляду низки філософів та педагогів, таких як В. Андрющенко, Н. Бібік, В. Бодак, В. Кремень, М. Мар'єнко. У роботах цих науковців обґрунтовано феномен європейської інтеграції в реаліях культури та освіти, визначено його роль і значення, функціонування в європейському просторі освіти. Однак проблема методології євроінтеграційних процесів у вищій освіті є недостатньо розробленою.

Основний матеріал. Євроінтеграція як стратегічний вектор розвитку вищої освіти в Україні утверджує в українській системі вищої освіти кращі стандарти європейської наукової та освітньої традицій. Досягнення цієї мети можливе в конкретизації вирішення низки завдань, таких як входження України в європейський дослідницький та інноваційний контекст; сприяння на всіх рівнях участі українських дослідників у різноманітних науково-технічних, наукових, інноваційних програмах та освітніх ініціативах ЄС; забезпечення якості вищої освіти рекомендаціями відповідно до державних стандартів; збільшення можливостей академічної мобільності для учнів, студентів, викладачів і дослідників системи освіти в ЄС.

Як зазначено в Стратегії розвитку вищої освіти, у період входу України до Європейського Союзу надзвичайно важливо

та актуально розробити детально Дорожню карту для відбудови та продовження реформування системи вищої освіти у післявоєнний період, що дасть змогу зменшити деструктивні наслідки, спричинені війною.

Враховуючи глобальні тенденції та перспективи у розвитку вищої освіти, можемо передбачити сценарії її розвитку у забезпеченні інтернаціоналізації як стратегічної мети євроінтеграції. Основними завданнями інтернаціоналізації визначаємо узгодження структури вищої освіти із зобов'язаннями країн-членів Європейського простору вищої освіти, національної системи кваліфікацій з урахуванням і визнанням іноземних освітніх кваліфікацій; розвиток освітнього сектору безпеки та оборони згідно з доктринальними підходами та принципами НАТО.

Слід зазначити, що для реалізації євроінтеграційних пріоритетів МОН України передбачає оновити й затвердити Дорожню карту інтеграції України до Європейського дослідницького простору та відновлення Рамкової угоди з ЄС про наукову та технічну співпрацю, а також адаптацію принципу відкритої науки, що сприяє інтеграції української дослідницької інфраструктури до європейських дослідницьких та е-інфраструктур та їх консорціумів, водночас у долученні до розбудови Європейської хмари відкритої науки.

Як зазначає М. Мар'єнко, упродовж останніх років наукові розробки у світі сформулювали та утвердили методологічну парадигму відкритої науки, яка стала основою створення нової концепції прозорої науки, керованої даними (Мар'єнко, 2020).

Європейська хмара відкритої науки (EOSC) функціонує у віртуальному просторі як платформа, що об'єднує науково-дослідницькі інфраструктури Європи як спільний науковий простір. Сюди входять електронні інфраструктури, проекти, колективи науковців, а кожен користувач отримує доступ до масиву наукових даних, які одержані за державні кошти з можливістю подальшого використання користувачем у власних дослідженнях, до інформації про інструментарій, сервіси дослідницької електронної інфраструктури, про програми та проекти з можливістю подальшої співпраці.

У структурі EOSC передбачено інструменти спільної роботи у взаємодії, а також спеціальні сервіси для використання у різних

галузях науки. Європейська хмара відкритої науки створена для потреб науковців, тому визначено такі шляхи й засоби застосування її компонентів в освітньому процесі: гнучкий і зручний в організації освітнього процесу добір окремих інструментів; можливості використання EOSC у межах окремих предметів та навчальних дисциплін в освітній інтеграції та здійсненні міжпредметних зв'язків; синхронне використання різними закладами освіти та науковими установами спільного пакета сервісів задля подальшої співпраці.

Упровадження нової методологічної парадигми актуалізує ідеї прогресивізму, демократії, експериментальної освіти та прав особистості. Компетентнісний підхід сприяє впровадженню стандартів вищої освіти нового покоління, які визначають її основний зміст. Причому слід пам'ятати, що зосередження закладів вищої освіти лише на освітній та науковій діяльності не сприяє створенню умов для всебічного розвитку особистості та реалізації її талантів. Саме тому у межах вирішення стратегічних завдань освіти важливо впроваджувати технологію сервісного навчання.

Сервісне навчання – це активна методологія, освітній підхід, який інтегрує цілі навчання з громадською роботою задля задоволення суспільних потреб, набуття особистістю прагматичного й прогресивного досвіду навчання. Утвердження взаємодії між закладом освіти й суспільством поєднує соціальну відповідальність особистості та суспільства, розширює контекст використання цієї методології, сприяє формуванню цілісного знання, поєднання теорії і практики навчання, здатності студента вирішувати проблеми, що його оточують у просторі особистісного та суспільного життя (сервісне навчання).

Сьогодні точаться інтенсивні дискусії про переваги й недоліки відкритої науки із застереженнями про зловживання і неправильне тлумачення інформації. Однак очевидним є те, що опубліковані звіти та дані у відкритому доступі дають змогу проводити ретельну й достовірну експертну перевірку, а наука, що фінансується з бюджету, стає загальнодоступною, відтворюваною та прозорою, тому має більший вплив і може відповісти на складні питання й виклики сьогодення.

Основний зміст вищої освіти визначається стандартами вищої освіти нового покоління, які базуються на компетентнісному підході, в основу якого покладено не знання, а компетентнісну парадигму, тобто формування здатностей як інтегрованого результату освіти, набутих особистістю в освітньому процесі. Ознаками ключових компетентностей є поліфункціональність, надпредметність, міждисциплінарність, багатокомпонентність, формування критичного мислення, рефлексії, визначення власної позиції (Нова українська школа, 2016).

Принцип студентоцентризму розкривається в концентрації зусиль суб'єктів освіти в процесі педагогічної міжособистісної взаємодії з урахуванням їх індивідуальних особливостей, вмінні вибирати й формувати індивідуальну освітню траєкторію. Студентоцентроване навчання є основою організації освітнього процесу разом із використанням інноваційних технологій та різних форм здобуття освіти. Дотримання підходів студентоцентрованого навчання в організації освітнього процесу забезпечує розширення перехресного вступу, спільних, міждисциплінарних та подвійних програм, дуальної та інших форм здобуття освіти, розвиток загальних компетентностей студентів, правової культури тощо.

Однак, і про це зазначено в Стратегії, реалізація на практиці студентоцентрованого підходу часто є непослідовною. Це стосується як можливостей здобувачів освіти будувати власну індивідуальну траєкторію здобуття освіти (у тому числі, можливість вибирати вибіркові дисципліни), так і побудови партнерських відносин між викладачем та здобувачем, на відміну від непродуктивної вертикалі «викладач – студент», яка існує нині у більшості закладів вищої освіти. Протягом тривалого часу декларуються цінності студентоцентризму та завершується процес розроблення нових державних стандартів вищої освіти (затверджено близько 200 стандартів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти), заснованих на компетентнісному підході, який передбачає замість обов'язкових освітніх компонентів набір результатів навчання, що значно розширює академічну автономію закладів вищої освіти.

Внаслідок перевантаження програм закладів вищої освіти навчальними дисциплінами, які не забезпечують повною мірою

формування передбачених стандартами результатів навчання й компетентностей, надмірного обсягу теоретичної підготовки та недостатнього практичного навчання у здобувачів освіти спостерігається зниження мотивації до повного її зникнення до навчання та майбутньої роботи за фахом. Відсутність новітніх, цікавих методів організації освітнього процесу стає причиною емоційної втоми здобувачів (Стратегія, 2022).

На прикладі організації освітнього процесу в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка проаналізуємо використання методології, що забезпечує реалізацію євроінтеграції як стратегічного напрямку розвитку сучасної системи освіти в Україні та світі.

Організація і проведення освітнього процесу у вищій школі на початку 20-х років XXI ст. здійснюється з використанням технологій дистанційного навчання у форматі відеоконференцій, що зумовлено карантинном в умовах пандемії COVID-19, а також введенням в Україні воєнного стану після повномасштабного вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року.

Ефективність використання особистісно орієнтованого, компетентнісного підходів та принципу студентоцентризму виявляє себе у низці моментів. Зокрема, це вільний вибір студентами освітніх програм та вибіркового освітніх компонентів, врегулювання процедури оскарження здобувачами вищої освіти результатів підсумкового семестрового контролю шляхом розгляду апеляції студента щодо об'єктивності оцінювання навчальних досягнень, створення психологічної служби університету, комісії для популяризації культури академічної доброчесності.

Стратегічними завданнями на 2022/2023 навчальний рік є розширення географії міжнародних зв'язків, мережі партнерства університету із закордонними закладами освіти та організаціями в рамках освітніх та наукових закордонних програм; розвиток міжнародних досліджень та наукової мобільності; розширення участі науково-педагогічних працівників, здобувачів освіти в міжнародних проєктах і програмах міжнародних організацій та співтовариств, а також програмах академічної мобільності (відповідно до цільових показників діяльності університету); залучення фахівців закордонних закладів вищої освіти до наукової та викладацької діяльності в нашому університеті;

розроблення та реалізація спільних міжнародних освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти, зокрема подвійного дипломування; вжиття заходів, спрямованих на досягнення здобувачами вищої освіти, науковими та науково-педагогічними працівниками університету рівня знань іноземної мови, достатнього для участі у міжнародних програмах та викладання іноземною мовою; промоція університету за кордоном шляхом розміщення інформації у соціальних мережах, інтернет-виданнях, альманахах, професійних фахових виданнях.

Висновки. У сучасних складних цивілізаційних умовах в Україні і світі стратегічні орієнтири вищої освіти значною мірою визначають нашу європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Методологічна основа вищої освіти утверджує нову парадигму, засновану на принципі студентоцентризму, компетентнісному та інтегративному підходах, які відображають стратегію європейської та євроатлантичної інтеграції. Освітню євроінтеграційну діяльність українського закладу вищої освіти відображає його міжнародна діяльність, заснована на принципах діалогу культур та полікультурності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мар'єнко М. Європейська хмара відкритої науки та застосування її компонентів в освітньому процесі. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/721307/1/Rozv.%20nauk.%20Marienko%20tezy.pdf> (дата звернення: 01.06.2022).
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи : Рішення Колегії МОН від 27 жовтня 2016 року. 36 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.09.2020).
3. Операційний план реалізації у 2022–2024 роках Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Operatsiynyy.plan.SRVO-23.02.22.pdf> (дата звернення: 03.02.2022).
4. Сервісне навчання – Service-learning. URL: uk.wikisru.ru (дата звернення: 10.06.2022).
5. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286> (дата звернення: 10. 05.2022).

REFERENCES

1. Marienko, M. (2020). Yevropeiska khmara vidkrytoi nauky ta zastosuvannia yii komponentiv v osvithomu protsesi [The European cloud of open science and the application of its components in the educational process]. Retrieved June 01, 2022, from <https://lib.iitta.gov.ua/721307/1/Rozv.%20nauk.%20Marienko%20tezy.pdf> [in Ukraine].
2. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly. (2016). Rishennia Kolehii MON 27.10.2016. [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform. Decision of the Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine on 27.10.2016]. Retrieved September 10, 2020, from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukraine].
3. Operatsiynyi plan realizatsii u 2022–2024 rokakh Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2032 roky. [Operational plan for the implementation in 2022–2024 of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032]. Retrieved February 03, 2022, from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Operatsiynny.plan.SRVO-23.02.22.pdf> [in Ukraine].
4. Servisne navchannia – Service-learning. [Service learning]. Retrieved June 10, 2022, from uk.wikicsu.ru [in Ukraine].
5. Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2032 roky. (2022). [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022–2032]. Retrieved May 10, 2022, from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286> [in Ukraine].